

Mgr. Pavla Povolná: „Informace a edukace seniorů v rámci zdravotní péče“

doktorská práce – FHS UK Praha 2014

posudek oponenta

zpracoval: doc. PhDr. Zdeněk PINC

březen 2014

Práce mgr. Pavly Povolné má z hlediska oboru aplikované etiky příkladně zvolené téma, protože autorka vyvinula nemalé a dlouhodobé úsilí k tomu, aby zvládla potřebnou průpravu, zejména v oblasti praktické hermeneutiky, což ji umožnilo adekvátně vyjádřit poznatky, jež načerpala dlouholetou prací všeobecné sestry. Téma „informovaného souhlasu“ navíc v souvislosti s geriatrickými pacienty si totiž téměř koleduje o to, aby je výzkumníci pokazili. Autorka problém vhodně shrnuje v abstraktu své práce takto: „Původním záměrem tvůrců zákonů a pravidel bylo najít obecné a předpokládané potřeby pacientů, ale slouží spíše jako eliminace potenciálních rizik pro zdravotníky. Harmonizaci právního a morálního momentu v procesu informování by jistě posloužila změna taktiky v jednání odborníků. Autentické by bylo přizpůsobení výkladu účelu procesu informování tak, aby více odpovídalo praxi, nebo opětovné uvedení etického rozměru vztahu pacienta a zdravotníka do procesu informování.“ Pojem informace je obecně tendenčně zatížen zastaralou představou, že informace podává, nebo má podávat, věci, tedy záležitosti, tak jak jsou, bez tendence nějakým způsobem je formovat vzhledem k účelu, který mají informace plnit. Pojem informace stojí tak v jakémisi implicitním napětí vůči pojmu ideologie jako cosi objektivního nebo o objektivitu alespoň usilujícího. V tomto smyslu užití výrazu „informovaný“ v institutu Informovaného souhlasu je nedorozumění, jde totiž nikoli o to získat souhlas, ale sdělit pacientovi poznatky a návody k tomu, aby se adaptoval na své onemocnění, usiloval o nápravu a nezhoršoval z nevědomosti svůj zdravotní stav. Měl by to tedy spíše být Formující návod k souhlasu, než Informovaný souhlas. Toho je si autorka plně vědoma. Trochu tápe kolem termínu ´edukace´ a ráda by jej nahradila ´vzděláním a výchovou´, ale protože si je vědoma obtíží, které by snaha o změnu termínu vyvolala, naštěstí rezignuje s tím, že termín ´edukace´ slouží pouze k interní zdravotnické dokumentaci. Proč „naštěstí“? Vzdělání a výchova v sobě už jako slova nesou význam posunu směrem vzhůru, povznášejí, napřimují nás, symbolizují onen vertikální pohyb, jež prapředkové člověka zvolili bipedií.

Ale v případě Informovaného souhlasu nejde o povznášející zprávu o uzdravení, ale o spíše deprimující zvěst o tom, co všechno nadále, možná navždy pacient bude muset oželeť či omezit, jakým procedurám se musí podrobit, aby se zabránilo zhoršení situace, nebo dokonce nejhoršímu. Pacienta zdravotníci naštěstí nevzdělávají a nevychovávají, ale snaží se jej získat pro kolaboraci, přimět jej, aby spolupracoval dobrovolně a ve vlastním zájmu. (Je to v jistém smyslu velmi podobné jako s podpisem spolupráce s StB. Lustrační zákon vychází z předpokladu, že souhlas byl informovaný, mnozí evidovaní spolupracovníci tvrdí, že nebyl. V každém případě jeho součástí nepochybně byla záruka, že o spolupráci se nikdo nedoví, která se později ukázala jako lichá...)

Nemyslím si, že je rozumné usilovat o změnu terminologie, ze stejných důvodů jako autorka. Mimochodem: Při četbě práce jsem si uvědomil, že termín edukace znám ze své dávné zkušenosti pacienta. Jako méně než –náctiletí pacienti Jánských lázní jsme tento výraz používali k označení juvenilních sebe ukájejících sexuálních potřeb. Termín zněl odborně: „simulace a redukace pupečních svalů“. Teprve teď jsem pochopil, že šlo o nepřesně zaslechnutou informaci rehabilitačních sester, které s námi prováděly ´stimulaci a edukaci´

svalů. Nějak tak si nedostatečně rozumějící člověk vypomůže. Při onanii nepochybně jde o simulaci a také napětí je redukováno, potud byla juvenilní interpretace správná. Že by svaly mohly být edukovány, to jsem pochopil vlastně až nyní.

Práce Pavly Povolné, je obsáhlá i obsažná její teoretická část ve vztahu k praktické, výzkumné je vzácně vyvážená. Na práci se nepochybně podepsala pevná ruka školitelky prof. Haškovcové, takže po formální stránce má práce všechny náležitosti. Snad trochu školometsky poznamenám, že já bych práci neformátoval způsobem, jakým to provedla autorka, buď bych do textu zavedl rozdělovací znaménka, nebo bych jej sázel tzv. „na prapor“. Text by sice poněkud ztratil na objemu, ale získal by na sevřenosti a přehlednosti. Také řádkování by nemuselo kopírovat vzhled normostrany a mohlo by být hustší, zvláště když počet znaků na stránce vzhledem k formátu ani náhodou neodpovídá normě. To je ovšem prkotina.

I moje následující poznámky jsou v zásadě prkotiny, ale uvádím je nejen proto, abych doložil, že jsem práci svědomitě přečetl, ale také proto, že by jejich oprava, která nevyžaduje téměř žádné úsilí, práci velmi prospěla, zejména pokud bude publikována, což si podle mého mínění zaslouží. Poznámek je deset, další drobnosti a překlepy jsem opravil v textu, s nímž jsem pracoval. Podotýkám, že ve srovnání s jinými pracemi, jde o malý počet chyb.

Odkazuji dále k jednotlivým stránkám textu:

s. 25 Antický ideál kalokagathia se nepochybně promítl do olympijského hnutí i do sokolství, s časovou sousledností to však asi nejde pojednat, jak to udělala autorka. Sokolství je starší než moderní olympijská tradice. Autorka patrně s osobitým humorem pojednala věc tak, že nechala na čtenáři, zda bude vnímat olympijskou ideu jako ideu antickou či moderní. Ony však nejsou shodné a proto bych místo v textu zjednotil, např. vložím slůvka 'moderní' a opravením časové posloupnosti. S tím souvisí na téže straně citát s dr. Hnízdila, který mluví o stáří jako chorobě. V antickém kontextu jde o nesmysl. Spravila by to poznámka pod čarou. V antickém kontextu stáří není nemoc, ale zásluha, senilní neznamená totéž co dnes, ale totéž co 'senátní', tedy k rozhodování kompetentní, zralý.

s. 41 Zvážil bych, zda slovo 'deontologie' není užito zavádějícím způsobem. Jde o to, že moderní termín deontologie, naznačující příslušnost něčeho do neontologické sféry, tedy do sféry praktické, morální filosofie, je zde užito jako opositum morálního. O několik řádek níže píše autorka: „z podstaty povahy věci“ – povaha neboli podstata, stačí drobný škrtnutí.

s. 57 Zde bych doporučil objasnit, že „klient“ je původně označení římského plebeje, který nemá plná občanská práva a není např. právně způsobilý hájit se u soudu nebo někoho soudně žalovat. Musí si k takovým účelům zjednat zástupce z řad patricijů. Za tuto pomoc je patriciovi povinován službou, později platbou. Tak vznikne institut advokátů a jejich klientů. V Athénách naproti tomu advokáti nejsou, každý se musí hájit u soudu sám, a sám také na vlastní riziko někoho žaluje. V přeneseném slova smyslu můžeme pak mluvit o vztahu lékař – klient. To je ten, kdo se neumí sám léčit a musí si sjednat odborníka, který se o něj postará. V paternalistickém konceptu zdravotnictví tedy jsou pacienti klienti, nikoli tak, jak se tomu většinou rozumí. Názvem „klient“ ukazujeme, že se to s partnerským vztahem vůbec nemyslí vážně, označení klient pacienta dehonestuje, činí jej nekompetentním, nedospělým. Proto je konec konců musíme, my zdravotníci, vychovávat. Pacient platí zdravotnictví předem tím, že platí daně. Znamená-li to, že změní-li se na klienta, musí ještě dopláct za jednotlivé úkony, není to zrušením paternalistické formy ale jejím posílením. Zásada staré čínské medicíny zní: Pacient platí lékaři za to, že je zdravý, jakmile onemocní, platí lékaři se zastavuje, aby se po uzdravení obnovil.

s. 66 V aristotelském smyslu nelze dost dobře říci, že 'duše má rozum', duše spíše 'je rozum', patří k rozumu. Rozum má člověk a projevuje jej tak, že o svou duši pečuje.

s. 67 Nikoli 'etika myšlení', jak píše autorka, ale 'etika smýšlení', máme-li správně rozumět Weberovi. Ze stejného důvodu doporučuji na druhé řádce škrtnout „vyřešení situace“.

s. 68 Vkus není „morální kvalita našeho já“ – patří do oblasti soudnosti nikoli do kompetence praktického rozumu.

s. 100 Doporučuji škrtnout slovo „ideologie“ ve spojení ´náboženská ideologie´ páchne starými časy, navíc nejde o doktrínu, ale o důležitou funkci náboženství jako takového.

s. 103 Autorka si spletla Platóna s Herakleitem, to se stává i ve slušných rodinách, text to však hyzdí a lépe by to asi vypadalo, kdyby se věta škrtila, než opravovala.

s. 174 Podobný příklad: ze jména básníka zřejmě vypadlo ´n´, má být patrně Terentius. Má – li být výrok citován latinsky, jak se u vzdělců sluší, musí být ´est´ na konci věty. Na to je latina mrcha.

Konstatuji, že práce je zdařilá, ku podivu jsem neshledal koncepční ani metodické závady, ocenil jsem i techniku zpracování včetně instruktivních příloh a tak nezbyvá než doplnit, že práci doporučuji k obhajobě v zásadě bez výhrad.